

4 mei 2016

Toespraken ter gelegenheid van de presentatie van
het Jaarverslag 2015 van het Vlaams Vredesinstituut

Inhoud

1	Jan Peumans, voorzitter Vlaams Parlement	3
2	Tomas Baum, directeur Vlaams Vredesinstituut	6
3	Yves Leterme, secretaris-generaal International IDEA	13
4	Tine Soens, Vlaams volksvertegenwoordiger	26
5	Minister-President Geert Bourgeois, door zijn kabinetschef Mark Andries	30

1 Jan Peumans, voorzitter Vlaams Parlement

Geachte heer Leterme,
Geachte collega's volksvertegenwoordigers,
Geachte genodigden,
Dames en Heren,

Ik heet u hier allen hartelijk welkom in het vertrouwde decor van De Schelp voor de voorstelling van het Jaarverslag 2015 van het Vredesinstituut. Dat jaarverslag geeft ons een overzicht van de werkzaamheden van directeur Tomas Baum en zijn team van medewerkers. Ik wil hen van harte bedanken voor tien jaar van nuttig wetenschappelijk studiewerk. Mijn dank gaat ook uit naar ondervoorzitter Dirk Rochtus en naar voorzitter Mieke Van Hecke, die in 2015 Nelly Maes in die functie opvolgde.

In deze tijden van dreigingsniveau 3 is de voordeur van ons Vlaams Parlement aan de Hertogstraat gesloten. Wie ons wil bezoeken krijgt daar willens nillens te maken met de aanwezigheid van enkele politieagenten en met een paar militairen met het wapen in de hand. Ook al staan die in voor de bewaking van onze burens van de Kamer en van de Franse ambassade en niet voor ons parlement, toch kunnen we door hun aanwezigheid moeilijk gewagen van een symbool van vrede, zo vlak bij onze democratische instellingen. Gelukkig hangt op onze voordeur in de Hertogstraat een verwijzing naar de ingang aan de Leuvenseweg 86. En daar hangt een naambordje van het Vredesinstituut, net zoals van de andere para-parlementaire organisaties: de ombudsdienst en het kinderrechtencommissariaat. Die drie naamplaatjes vormen een uithangbord. Zij verwijzen naar drie waardevolle hoekstenen in onze maatschappij: onze burgers, onze kinderen, onze vrede. Waardevol is nog te zacht uitgedrukt: onze burgers, onze kinderen en onze vrede zijn het kapitaal van onze maatschappij, een kapitaal van onschatbare waarde. Zij vormen onze toekomst. Dat is een boodschap die Vlaanderen als vredesregio wil uitdragen, zeker in tijden waarin die vrede steeds meer op de helling staat.

Wij kunnen er niet naast kijken: het aantal conflicten in de wereld neemt toe en wat zo'n conflict met zich meebrengt hebben wij heel recent aan den lijve mogen ondervonden. Geweld slaat wonden, letterlijk en figuurlijk. En wonden hebben tijd nodig om te helen. Extreem geweld, zoals datgene waarmee we op 22 maart geconfronteerd werden, slaat diepe wonden. De littekens zullen nog jarenlang schrijnende herinneringen oproepen. We doen er dus beter aan om ze te voorkomen. Het zou naïef zijn om te denken dat het Vredesinstituut daar in zijn eentje voor zou zorgen. Een studiedienst kan onmogelijk daden van agressie in onze maatschappij verhinderen. Daarom zou ik willen vragen aan zowel onze Vlaamse regering als ons Vlaams parlement om nog vaker een beroep te doen op ons Vredesinstituut door adviezen te vragen. En natuurlijk door ernstig rekening te houden met die adviezen. Want zowel de aanslagen op ons grondgebied als de toename van het aantal conflicthaarden in de hele wereld dwingt ons tot die reflectie.

Vlaanderen staat immers niet geïsoleerd in de wereld. Als hier asielzoekers neerstrijken, dan importeren zij automatisch een deel van de conflicten uit hun thuislanden. Ook al trachten zij geweld of onderdrukking te ontvluchten, ze zijn erdoor getekend en ze dragen vaak verschrikkelijke herinneringen met zich mee, jarenlang, decennia lang. Daar moeten we ons terdege van bewust zijn als we vluchtelingen in Vlaanderen opvangen. Dat zijn stuk voor stuk getekende mensen. Het laatste wat ze willen meemaken zijn nieuwe daden van geweld. Daarom moeten wij dringend inspelen op de snel wijzigende samenstelling van onze bevolking. Voor hen, en ook voor Vlaanderen is het daarom nodig om snel nieuwe leefregels uit te dokteren om onze status als vredesregio te versterken.

Aan die status heeft ons Vredesinstituut sinds de oprichting in 2004 fel bijgedragen door zich in heel Europa te profileren als een autoriteit op het vlak van wapenhandel. Ook dit jaar, zo heb ik kunnen merken in uw jaarrapport, hebben uw studies rond dat onderwerp hun weg gevonden in alle richtingen. Onze minister president Geert Bourgeois doet er dus goed aan bij u te rade te gaan bij het uitschrijven van exportvergunningen voor alles wat kan doorgaan als wapentuig.

Dames en heren,

Geachte mevrouw de voorzitter, Mevrouw Van Hecke

Geachte heer Directeur, Mijnheer Baum

Uw werk is verre van voltooid. De aanslagen van 22 maart zullen uw agenda de komende weken, maanden en wellicht jaren verder bepalen. Net als de instroom van vluchtelingen, waarvan er velen zich zullen ontwikkelen tot nieuwe Vlamingen. Het is de plicht van u, van mij en van alle Vlamingen om ervoor te ijveren dat wij onze status van vredesregio bewaren en versterken. Dat is geen makkelijke opdracht na 22 maart, want geweld escaleert makkelijker dan dat het gaat liggen en verdwijnt. Ik durf u, mensen van het Vredesinstituut, daarom vragen dat u ons blijft inspireren. En anderzijds vraag ik de hele politieke gemeenschap dat ze met buitengewone aandacht luistert naar de adviezen van ons Vredesinstituut.

Want, beste collega politici,

Zonder als moraalridder te willen overkomen, wil ik u, die allemaal bedreven bent in het maken van keuzes en het opstellen van begrotingen, één bedenking voorhouden. Vrede is onbetaalbaar.

2 Tomas Baum, directeur Vlaams Vredesinstituut

Geachte Voorzitter en leden van het Vlaams Parlement,
Dames en Heren,

Mede geïnspireerd door onze geschiedenis, wordt in onze maatschappij veel nagedacht over oorlog en vrede. Er wordt ook engagement opgenomen. Dat zie ik bijna dagelijks. Vorig weekend nam ik deel aan een jury voor de Vredesstad Ieper die driejaarlijks een prijs uitreikt aan mensen die zich vandaag actief voor vrede inzetten, de week daarvoor ontving men de eminence grise van het vredesonderzoek – professor Johan Galtung - in de universiteit Antwerpen, volgende week komen scholieren uit verschillende windstreken in Gent samen voor een Filosofie olympiade over het thema oorlog en vrede. Daarnaast zetten mensen van verschillende pluimage en gezindheid zich her en der persoonlijk in voor de goede zaak.

Vanuit eenzelfde inspiratie heeft het Vlaams Parlement zo'n 10 jaar geleden het Vlaams Vredesinstituut opgericht. Een onafhankelijk en onpartijdige para-parlementaire instelling die de Vlaamse volksvertegenwoordigers ondersteunt met onderzoek, documentatie, advies en voorlichting over vrede en geweldpreventie. Het instituut werd opgericht middels een decreet en elk jaar dien ik als directeur een verslag in over de werkzaamheden van het instituut. Vandaag zal ik ons werk van 2015 overlopen.

Ik zal niet alleen een toelichting geven bij het onderzoekswerk, maar ook ingaan op de wijze waarop we onze bevindingen aan de man hebben gebracht hebben. Het volledige overzicht vindt u in het jaarverslag, ik zal me - noodgedwongen – beperken. Daarnaast wil ik ook samen met u enkele organisatorische ontwikkelingen van ons instituut overlopen.

Laat ons vooraf nog even stilstaan bij de aanleiding voor de oprichting van het instituut: de defederalisering van de bevoegdheid buitenlandse wapenhandel in 2003. Wanneer in de jaren

negentig van de vorige eeuw Vlaamse partijen voorbehoud maakten bij vergunningen voor wapenleveringen door de Waalse defensie-industrie was de eenheid in de Belgische regering soms zoek. Een val van een minister of de regering over concrete vergunningsdossiers was nooit uit te sluiten. Dit is een gekend verhaal van conflicterende belangen en principes... en in het Belgisch model ligt de oplossing dan voor de hand: een herschikking van de bevoegdheden. Op die manier leidde de Vlaamse vredeswil tot wat sommige commentatoren toen een “regionalisering van het geweten” noemden.

Ik wil voorstellen om de notie “regionalisering van het geweten” radicaal ernstig te nemen. Een eigen geweten hebben, gaat om het vermogen om zelf oordelen te vellen over wat we doen en wat we nalaten te doen binnen de mogelijkheden die we hebben. Hoe staan we in onze Vlaamse democratie tegenover vrede? Maakt vrede echt deel uit van onze identiteit? Hoe zit het met de verhouding tussen woord en daad? In hoeverre voeren we een op vrede gericht beleid? Ieder van u is hierbij uitgenodigd om haar of zijn oordeelsvermogen aan te scherpen.

Nu moet ik wel toegeven dat de idee van vrede in een politieke context een eerder problematisch begrip is. Voor realisten lijkt het woord te groot, te ambitieus, kortom iets voor idealisten. Realpolitici hechten meer waarde aan concrete materiële belangen die we volgens hen niet te snel moeten offeren op het altaar van de grote ideeën. “We moeten toch niet heiliger zijn dan de paus” is dan een veelgehoorde formule. Anderzijds nemen we het woord vrede soms ook te gemakkelijk in de mond, als een nagedachte bij herdenkingen van geweld dat voorbij is of als een obligaat orgelpunt voor ethische dimensies van buitenlands beleid van democratische landen. Toch leven wij in België in een pacificatiedemocratie en kreeg de Europese Unie de Nobelprijs van de Vrede toegekend voor de vreedzame co-existentie die ze realiseerde op het eigen continent. De idee van vrede lijkt op één of ander manier toch ook reëel te werken in de praktijk.

Misschien is het goed om hier mijn uitgangspunten expliciet te maken. Zoals ik in het voorwoord van het jaarverslag schreef: “Vanuit onze geschiedenis is het zinvol om vrijheid als

uitgangspunt te nemen en de idee van vrede als horizon, zowel mondiaal als hier bij ons. Concreet betekent dit democratische besluitvorming onderhouden, het respect voor de rechtsstaat garanderen en het internationaal recht versterken.” Dit systeem dat op waarden, normen en afspraken is gebaseerd veronderstelt onderhoud en flexibiliteit. Dat is nodig om zich aan nieuwe problemen aan te passen. In ons democratisch bestel gebeurt dit op basis van een geïnformeerd publiek en politiek debat. Wetenschappelijk onderzoek heeft hier een plaats, met respect voor het primaat van de politiek.

Het Vlaams Vredesinstituut voert beleidsgericht onderzoek. Kennis kan zowel proactief als reactief het beleid informeren. Als onderzoeksinstelling hebben we een verantwoordelijkheid om inzichten te delen en ter beschikking te stellen van beleidsverantwoordelijken en betrokken actoren. Het onderzoek van het instituut kan zowel beleidsvoorbereidend, beleidsondersteunend als beleidsevaluerend onderzoek zijn. Op deze manier kan werken aan vrede heel concreet zijn: het gaat over het benoemen van problemen, het maken van analyses, het kritisch ontleden van beslissingen en het aanreiken van oplossingen en alternatieven.

Wat betekent dat voor ons in de praktijk?

De recente aanslagen in Brussel confronteerden ons heel direct met de impact van terreur. Voor de politie en veiligheidsdiensten is hier een duidelijke taak weggelegd. Maar wanneer we over oorzaken willen spreken kunnen we niet rond de problematiek van radicalisering. Daarom volgden we in 2015 van heel dichtbij de werkzaamheden op van de parlementaire commissie over radicalisering, informeerden fracties en stoomden nog voordat de conclusies van de Commissie werden gepresenteerd een nota klaar met enkele relevante overwegingen voor het Vlaams Beleid. Ik geef ze in het kort opnieuw mee:

1. De oorzaken van Syriëgang zijn complex en omvatten psychologische, maatschappelijke, socio-economische en religieuze dimensies

2. Radicalisering is een individueel én een collectief proces, en is niet noodzakelijk gewelddadig.
3. We moeten rekenschap afleggen van de integratie-paradox: personen die het meest aangepast zijn aan de samenleving hier, vervreemden snel als keer op keer blijkt dat ze er toch niet bij kunnen horen.
4. Laat ons niet vergeten dat een onbedoeld gevolg van een beleid dat bepaalde groepen viseert, de creatie van wantrouwen is.

We moeten in de radicaliseringsproblematiek vanuit Vlaamse bevoegdheidsdomeinen gewetensvol ons deel van de oplossing aanreiken.

De terreur van 2015 - en 2016 - heeft ook een ander element van ons werk in een stroomversnelling gebracht. Momenteel bestaat er in België, net zoals in de meeste andere EU-lidstaten, geen goed beeld van de illegale vuurwapenproblematiek. Dit gebrek aan inzicht is een hinderpaal in de ontwikkeling van een effectief en efficiënt beleid. In verschillende Belgische en Europese beleidsinitiatieven is het verbeteren van de kennis over illegale vuurwapenmarkten dan ook een van de doelstellingen. Wij leveren hier een bijdrage op basis van onderzoek. In het bijzonder de vraag hoe de illegale vuurwapenmarkt, waar ook terroristen zich bewapenen, precies werkt is hier van belang. Laat ons niet vergeten dat na de aanslagen van Parijs in november 2015 de ogen van de rest van de wereld op België gericht waren. Veel journalisten, van de BBC tot Al Jazeera en van Russia Today tot de Financial Times namen contact. Allen hadden heel veel vragen waarop wij voor een groot deel antwoorden konden formuleren: de nieuwsmedia zijn immers een belangrijke schakel in het informeren van het publiek debat over het probleem van illegale vuurwapens, onze rol is het om hier genuanceerd en correct duiding te geven. Daarnaast formuleerden we begin januari een beleidsadvies over de bestrijding van illegale vuurwapens in België. Een advies dat we ook door vertaalden naar verschillende Europese fora ... en de betrokken beleidsmakers hebben laten verstaan dat ze ons gehoord hebben.

Maar als we het over wapens hebben, hebben we het niet alleen over oorlogswapens in handen van terroristen. Wapens en militair materieel worden over de hele wereld ingezet door reguliere legers en niet-statelijke actoren in een waaier aan conflicten en operaties. Over de transfers van wapensystemen maakten onze collega's van SIPRI sprekende berekeningen. De Verenigde Staten en Rusland zijn ontegensprekelijk de grootste wapenexporterende landen zijn (met een aandeel van respectievelijk 33% en 25%), maar de landen van de EU waren in 2015 samen verantwoordelijk voor ongeveer een kwart van de wereldwijde wapenhandel. In deze globale markt heeft de Vlaamse defensiegerelateerde industrie een specifieke plaats waarbij de meeste bedrijven geen afgewerkte wapensystemen produceren, maar zich toeleggen op de productie van hoogtechnologische componenten voor grotere wapensystemen. De handel in wapens en militair materieel wordt gecontroleerd in overeenstemming met internationale afspraken, bij ons zijn dat vooral afspraken die in het kader van de EU worden gemaakt. Het Vredesinstituut bestudeert exportcontrole – wetgeving én beleid - op het Vlaams, Belgisch en Europees niveau. We hebben daar gezien dat de deregulering van exportcontrole in verschillende lidstaten, en ook in Vlaanderen, verregaand was. Toch ontsnappen we niet aan de noodzaak om te oordelen, we kunnen niet rond de “regionalisering van het geweten”. Ontwikkelingen elders in de wereld geven hiertoe steeds opnieuw aanleiding. In 2015 ging de politieke aandacht in belangrijke mate naar de situatie in het Midden-Oosten en hoe we ons daartoe dienen te verhouden. Het ziet er naar uit dat dat in 2016 niet anders zal zijn.

Een laatste aandachtspunt is ons buitenlands beleid en ook hier moeten we gewetensvol regionaliseren. Vlaanderen positioneert zich in het buitenland met de slagzin “State of the Art” om het positieve beeld van onze regio in België, Europa en de rest van de wereld te versterken. Het is waar dat we veel te bieden hebben aan handelspartners, investeerders en toeristen. Maar zouden we geïnspireerd door onze geschiedenis - en onder de slagzin “State of the Art” - niet meer kunnen doen voor vrede? Er ligt alvast een zeer concrete piste klaar. Na de inrichting van een conferentie met verschillende laureaten van de Nobelprijs van de Vrede in 2014 had de Vlaamse regering ons - via de voorzitter van het parlement - gevraagd om een blauwdruk te ontwikkelen die als leidraad zou dienen voor een netwerk dat Vlaamse academische expertise

bundelt om die vervolgens te kunnen inzetten in conflictgebieden en crisissituaties wereldwijd. Vlaanderen zou op die manier duidelijk maken dat het ook structureel aan internationaal vredesbeleid wil doen. Het rapport “Vredesopbouw en conflictpreventie in het Vlaamse buitenlandbeleid: een blauwdruk voor de inzet van expertise” werd aan de regering overgemaakt in september 2015. In zijn beleidsbrief kondigde minister-president Geert Bourgeois nadien aan dat hij op basis van het werk van het Vredesinstituut zal bekijken hoe vredesopbouw structureel kan worden opgenomen in het Vlaams buitenlands beleid. Maar we hebben hier intussen niets meer van gehoord. Ik citeer opnieuw uit ons jaarverslag: “De noden zijn hoog en de opties liggen vandaag binnen handbereik: een fors initiatief zou Vlaanderen niet alleen met de vredesidee in een ver verleden verbinden, maar ons ook in toekomst op de kaart zetten als vredesentrepreneur.”

In 2015 verwelkomden we een nieuw bestuur en een nieuwe voorzitter en ondervoorzitter: respectievelijk Mieke Van Hecke en Dirk Roctus. Voorafgaand hebben we afscheid genomen van de bestuursleden die hun mandaat sinds 2010 afronden. We zwaaiden het uittredend bestuur – waaronder Nelly Maes die 10 jaar onze voorzitter was – uit op een academische zitting met Hans Achterhuis. Dat was een inspirerende ontmoeting. Hij had het over de vrijplaatsen voor vreedzaam vechten in onze democratie. We wensten ook vandaag het verband tussen democratie en vrede te thematiseren en ik ben verheugd dat de heer Yves Leterme onze uitnodiging heeft aanvaard om hier dieper op in te gaan.

Later dit jaar zal het Vredesinstituut zijn tienjarig bestaan vieren. Voor ons is dat vooral een gelegenheid om vooruit te kijken. In de loop van 2015 hebben we met het nieuwe bestuur een strategie uitgezet tot 2020. We hebben onze werking thematisch verbreed, u zal dat ook merken aan het jaarverslag. Maar we willen vooral kwaliteitsvol onderzoek blijven uitvoeren in doelgerichte onderzoeksprojecten waarbij we de beleids- en maatschappelijke relevantie van onderzoeksthema’s bewaken. We hopen daarbij beter gehoord te worden en zullen inzetten op interactie met belanghebbenden. Tegelijk moeten ook het performant en wendbaar instituut blijven dat we nu zijn.

Door deze nieuwe insteek kregen we in 2015 reeds twee vragen voor onderzoek en advies van het Vlaams Parlement. Deze zullen beide in 2016 worden opgeleverd. Als besluit geef ik u graag mee wat deze vragen zijn en waar we op dit moment staan.

Ten eerste, de IJzertoren werd bij decreet erkend als 'Memoriaal van de Vlaamse Ontvoogding en Vrede'. We kregen van de voorzitter van het Vlaams Parlement de opdracht om een studie te verrichten naar de manier waarop de in het decreet geformuleerde opdrachten vandaag vorm krijgen in het museum en op de site van de IJzertoren en om hierover advies te verlenen. We zitten hier in een laatste fase en in juni zullen de bevindingen beschikbaar zijn.

Ten tweede, de Commissie Buitenlands Beleid vroeg ons om tegen december 2016 een vergelijkend onderzoek te voeren naar het wapenexportcontrolebeleid in de Europese Unie. Op dit eigenste moment worden 7 specifieke landenstudies afgewerkt die we vervolgens zullen bundelen. De commissie krijgt in juli alvast een eerste tussentijds rapport.

Daarnaast hebben we verschillende andere onderzoeksactiviteiten lopen, u kan ons volgen via sociale media en zich inschrijven op de nieuwsbriefmodule om hiervan op de hoogte te blijven.

Met dit overzicht hoop ik de implicaties van de "regionalisering van het geweten" voldoende te hebben aangeraakt. En ik herneem wat ik bij aanvang zei: "een eigen geweten hebben, gaat om het vermogen om zelf oordelen te vellen over wat we doen en wat we nalaten te doen binnen de mogelijkheden die we hebben."

Tot slot wil ik de medewerkers van het wetenschappelijk secretariaat bedanken, zij verdienen waardering voor hun werk waarvan u een overzicht vindt in het jaarverslag 2015. Wat mij betreft is dat werk "state of the art."

Dank u,

3 Yves Leterme, secretaris-generaal International IDEA

Geachte Voorzitter en leden van het Vlaams Parlement,
Voorzitter, Mevrouw Van Hecke, en gewezen Voorzitter, Mevrouw Maes,
Mijnheer de Directeur,
Geachte Dames en Heren,

Ik wil u in de eerste plaats bedanken om zo talrijk aanwezig te zijn, en om mij de gelegenheid te geven om hier vandaag te spreken, over een onderwerp dat me - hoewel het opgelegd was - nauw aan het hart ligt. Ik zal een aantal relevante elementen toelichten die helpen om de vraag "Kan democratie vrede brengen?" te beantwoorden. Ik zal dit in de eerste plaats doen vanuit mijn visie als Secretaris-Generaal van de intergouvernementele organisatie International IDEA, die als missie heeft democratische processen wereldwijd te ondersteunen, maar ook vanuit mijn ervaringen als Minister-president van Vlaanderen.

Het onderwerp van deze toespraak is niet uit de lucht gegrepen, gezien gewelddadige conflicten in de wereld - de voorbeelden spreken voor zich - meer dan ooit getuigen van de onderlinge verbondenheid in onze geglobaliseerde wereld, ook al zijn ze vaker intra-statelijk dan interstatelijk; een wereld waarin conflicten in ontwikkelingslanden overslaan op de ontwikkelde wereld, en waarin er nood is aan gecoördineerde beleidsmaatregelen en multilaterale actie om de verspreiding of verdieping van deze conflicten, tegen te gaan.

Sta me toe om mijn betoog eerst kort te kaderen: in grote lijnen zijn er vier verschillende types kwetsbare, door conflicten getroffen, zwakke of mislukte staten (de zogenaamde "failed states" - hier hoort België, voor alle duidelijkheid, niet bij!):

- Ten eerste zijn er de post-conflict staten die herrijzen (of die proberen te herrijzen) na een periode van buitenlandse oorlog of, nog vaker, een burgeroorlog. Landen als Oekraïne, Afghanistan, Irak en Soedan zijn daar voorbeelden van.
- Ten tweede zijn er de landen die in het midden van een burgeroorlog zitten of een voortdurend gewelddadig conflict, waarbij centrale staatsautoriteit geheel of gedeeltelijk is ingestort. Dit is bijvoorbeeld het geval van Somalië, Syrië, Yemen en Libië.
- Ten derde zijn er de staten die, hoewel ze nog niet in de ban zijn van grootschalig intern geweld, een ernstig risico lopen om daarin weg te zakken, vanwege een verzwakt staatsgezag, hoge niveaus van misdaad en geprivatiseerd geweld, of een polarisatie van de binnenlandse politiek (zoals bijvoorbeeld vandaag in Burundi).
- En tenslotte een vierde categorie, met de landen die dwars door de voorgaande categorieën snijden: landen waarin terroristische groeperingen een deel van het land -of bepaalde lokale gemeenschappen- overheersen, met groeperingen die alleen in het binnenland opereren (zoals Al Shabaab of Boko Haram), of gevallen waarbij terroristische groeperingen meerdere landen terroriseren (zoals IS en Al Qaeda), de westerse wereld inbegrepen.

In dit kader van steeds complexer wordende nationale en transnationale conflicten wordt het belangrijker dan ooit om zijn nek uit te steken voor duurzame vrede, en om collectieve verantwoordelijkheid te nemen voor het oplossen van conflicten en voor de wederopbouw van kwetsbare en conflictgevoelige staten.

Een belangrijke dimensie van de ontwikkeling van duurzame oplossingen voor conflictresolutie of -beheersing en voor het leggen van een basis voor duurzame vrede is democratie-opbouw.

Het is precies daarom dat ik vandaag over de complexe relatie tussen democratie en vrede zal spreken. *Nooit brengt een oorlog vrede* is alvast een waarheid als een koe, maar of democratie wél vrede kan brengen zal ik nu proberen te ontleden. Mijn toespraak is gestructureerd in vier hoofdonderdelen: in het eerste deel bespreek ik waarom democratie van belang is voor vrede vanuit een normatieve invalshoek. Vervolgens zal ik enkele van de uitdagingen bespreken die de versterking van de democratie stelt bij een duurzame vredesopbouw in conflict-getroffen en fragiele staten. Daarna ga ik verder in op democratie bevorderende strategieën - waarvan bewezen is dat ze succesvol zijn in de beschreven omstandigheden - en op de rol die International IDEA heeft gespeeld bij de ondersteuning van dergelijke processen wereldwijd. Tot slot zal ik bespreken hoe Vlaanderen een steentje kan bijdragen tot vredesopbouw in de wereld.

- Waarom is democratie dan belangrijk voor vrede? Ik wil graag de aandacht vestigen op enkele belangrijke realiteiten:

Stabiele democratische instellingen bieden een vreedzame uitweg voor het beheer van binnenlandse conflicten. Democratieën bieden de beste mogelijkheden voor individuen of groepen om hun grieven te kanaliseren via politiek in plaats van geweld. Ik weet uit mijn eigen jarenlange politieke engagement dat democratische beleidsprocessen vaak gespekt zijn met wederspraak, en dat de gemoederen soms erg hoog oplopen in debatten, zoals het ook het geval is in dit Parlement. Dit is een natuurlijk onderdeel van de democratische beleidsprocessen, waar tegenstanders ervoor kiezen om elkaar op een vreedzame manier te bekampen over de partijgrenzen heen, hoewel dit soms op korte termijn leidt tot rivaliteit en tot onderliggende conflicten die naar de oppervlakte komen. Democratisch beleid is vaak ook een katalysator voor meer gelijkheid. Op lange termijn is democratisch beleid de enige manier om conflicten op vreedzame wijze te beheersen.

Democratie draagt bij tot vrede tussen landen. De democratische Vrede-theorie stelt dat een democratisch bestuur het risico vermindert op oorlog met andere landen. Zo verplicht de druk die wordt uitgeoefend via democratische stemming de betrokken leiders om twee keer na te

denken voordat ze betrokken raken bij een conflict, aangezien zij verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor de verliezen, of voor de immense uitgaven met geld van de belastingbetaler die de oorlog met zich meebrengt. Bovendien zijn beleidsmakers met democratische verantwoordingsplicht meer geneigd om diplomatieke dialogen aan te gaan voor het oplossen van internationale spanningen, in plaats van naar wapens te grijpen.

In multi-etnische en diverse samenlevingen is democratie de enige vorm van "governance" die voor daadwerkelijke integratie van alle groepen in de samenleving kan zorgen. Democratische instellingen zijn een noodzakelijke - maar niet-voldoende - voorwaarde om ervoor te zorgen dat alle groepen in de samenleving hun stem kunnen laten horen en wegen op de beleidsvorming. Om ervoor te zorgen dat mensen, in alle diversiteit, toch nog een gevoel van identiteit behouden. Maar dit veronderstelt keihard werk. Én dit veronderstelt dat inclusiviteit en participatie gefaciliteerd worden op alle niveaus van de politieke besluitvorming, en niet enkel binnen de democratische instellingen zelf.

De rol van religie en het belang van religieuze tolerantie. Westerse democratische modellen kunnen niet worden geëxporteerd. Democratische hervormingsprocessen zijn context-gevoelig en groeien organisch, op basis van het historische, culturele en politieke traject van een land. Tezelfdertijd heeft een duurzame democratie procedures nodig ter bescherming van de religieuze vrijheid en tolerantie, en ter bescherming tegen extremisme dat de fundamentele mensenrechten bedreigt.

- Welke uitdagingen kan de consolidatie van democratie voortbrengen bij duurzame vredesopbouw in conflict getroffen en kwetsbare staten?

De interactie tussen democratie en vrede is genuanceerder dan ik zonet beschreef. We weten uit recente voorbeelden, zoals Afghanistan, dat er een aantal uitdagingen en vraagtekens opduiken wanneer men de fundamenten voor de democratie probeert te leggen in landen die getroffen zijn door oorlog of interne conflicten:

- Wanneer democratie opgelegd werd, of verkeerd werd ingevoerd, kan het ook aanleiding geven tot etnische conflicten, uitsluiting of verdeling. Het is daarom van cruciaal belang dat democratie van binnenuit groeit.

- Is het bestaan van een Natiestaat een noodzakelijke voorwaarde voor een democratie? Voordat een land democratisch kan worden, moet het eerst de karakteristieken van een staat vertonen: een reeks beleidsinstellingen die toezicht houden over een grondgebied, die beleid maken en uitvoeren, die inkomen opeisen en herverdelen, die openbare goederen produceren en die de orde handhaven door het aanhouden van een monopolie over het gebruik van (legitiem) geweld. De uitbouw van deze instellingen is niet te onderschatten. In conflict getroffen en fragiele staten, zijn deze basiselementen van een natiestaat ofwel geïmplodeerd in een burger- of internationale oorlog, ofwel zijn ze zwak, kwetsbaar, en op de rand van instorting.

- Zwakke democratische reflexen en instellingen. Landen die langdurig conflict en oorlog hebben doorstaan functioneren in sommige gevallen nog met democratische instellingen en processen van vóór het conflict, met veel kans dat deze ernstig verzwakt of vernield werden tijdens het conflict; de focus moet daarom gericht worden naar de heropleving of de versteviging ervan, zonder nieuwe conflicten aan te wakkeren.

Op andere plaatsen is er geen enkel democratisch verleden om op voort te bouwen, en moeten de democratische mechanismen en procedures opgebouwd worden uit het niets. De eerste uitdaging is dan vaak om een legitieme macht in het leven te roepen, en vervolgens pas om democratische instellingen op te bouwen.

- Zwakke randvoorwaarden voor de democratie. Democratie draait echter niet alleen om verkiezingsprocessen en democratische instellingen. Andere klassieke

bouwstenen voor democratie — het bestaan van een maatschappelijk middenveld, van onafhankelijke massamedia, van politieke partijen, en van breed gedeelde democratische waarden — zijn ook essentieel om democratie wortel te laten schieten. In kwetsbare en conflict- getroffen staten kunnen die dimensies van de democratische vergelijking ook ernstig verzwakt, vernietigd of onbestaande zijn.

- Democratie kan bestaande kloven versterken en conflicten aanwakkeren. De invoering van democratie in post-conflict en kwetsbare landen kan leiden tot instabiliteit of zelfs gewelddadig conflict, omdat dit vaak het bestaande machtsverhouding verschuift tussen staat en maatschappij, tussen de meerderheid en de elites, of eventueel tussen de verschillende etnische groepen.
- Gebrek aan institutionalisering van democratische gewoonten kan leiden tot een voorkeur voor een gewelddadige tegenover een vreedzame conflictbeheersing. In post-conflict of kwetsbare staten met een zwakke democratische voorgeschiedenis zullen instellingen zwak zijn, en democratische mechanismen zullen niet algemeen geaccepteerd of ingebed worden. Individuen of groepen kunnen het gevoel krijgen dat ze met geweld verder geraken dan met dialoog.
- Kwetsbare staten en staten geteisterd door conflict vormen, vaak in combinatie met een hoge mate van economische ongelijkheid, een vruchtbare voedingsbodem voor terroristische groeperingen die moeilijk via democratische weg in bedwang te houden zijn. Dit kan tot niet-democratische maatregelen leiden in staten die in een democratisch transformatieproces zitten. Kwetsbare staten en staten in conflict bieden, in het slechtste geval, een voedingsbodem voor organisaties als IS, maar ook Al Qaeda, Al Shabaab of Boko Haram, dewelke meer volgelingen krijgen en tevens de kans krijgen om hun tijdelijke baronieën te versterken, terwijl de overheid er niet in slaagt om zijn autoriteit te doen gelden en om deze krachten onder controle te krijgen.

- Welke oplossingen kunnen wij dan voorstellen om het pad te effenen voor duurzame vrede en democratie in kwetsbare, conflict getroffen en postconflict staten?

Natuurlijk is het eerste gebod voor staten in burgeroorlog, deze te beëindigen; hierbij hebben internationale bemiddeling, tussenkomst en vredesopbouw (evenals meer conventionele vormen van vredeshandhaving) een essentiële rol te spelen. Geslaagde voorbeelden hiervan zijn Oost-Timor en Sri Lanka. Wel ben ik van mening dat de internationale gemeenschap moet investeren in een breder arsenaal van activiteiten ter bevordering van duurzame vrede dan nu het geval is. Het is ook essentieel dat men in geval van militaire interventie een plan achter de hand heeft voor de heropbouw van democratische instellingen na afloop van de interventie. Denk bijvoorbeeld aan Libië, waar wegens de afwezigheid van een toekomstvisie het land wegzakte in chaos na de inmenging van de internationale gemeenschap.

Daarna volgt de taak van wederopbouw van de staat, met inbegrip van de capaciteitsopbouw om de wet, de orde en de veiligheid te garanderen via instellingen zoals het leger, de politie en de geheime diensten. De accountability, of het ter verantwoording roepen van deze autoriteiten is daarbij cruciaal.

Een andere uitdaging is het controleren en demobiliseren van de bron van het geweld in handen van niet-overheidsactoren, zoals religieuze of partij-milities, krijgsheren, terroristische groeperingen en andere privélegers.

Een moeilijke, maar belangrijke taak is het uitbouwen van inclusieve beleidsmechanismen. Om te beginnen houdt dit het ondersteunen van dialooginitiatieven in, tussen de partijen die hebben ingestemd met een wapenstilstand en die bereid zijn om zich te goeder trouw te onderwerpen aan een proces van politieke bemiddeling; maar het houdt eveneens in dat er rekening gehouden wordt met groepen die niet naar de wapens hebben gegrepen, maar die eveneens klachten hebben – bijvoorbeeld bepaalde personen of maatschappelijke groeperingen

die vertegenwoordigd kunnen worden door maatschappelijke organisaties, politieke partijen of andere vertegenwoordigers.

Op de middellange en lange termijn kunnen inclusieve beleidsprocessen enkel worden gegarandeerd via democratische beleidsinstellingen: bijvoorbeeld een deskundige administratie en een efficiënt rechtssysteem, een onafhankelijke rechterlijke macht, een sterk Parlement, en een verantwoording afleggende uitvoerende macht. Deze instellingen moeten worden uitgebouwd met oog op het wegnemen van de structurele prikkels voor het gebruik van geweld, op een duurzame manier door elke groep die bereid is om de democratische spelregels te respecteren een daadwerkelijk belang te geven in het systeem.

Hoewel inclusiviteit geen panacee is, en voorzichtig aangewend moet worden, kan een zorgvuldige, geleidelijke en conflict-gevoelige aanpak ter ondersteuning van de inclusiviteit een uitweg bieden in het kader van dialooginitiatieven en van de uitbouw van instellingen, met name in een omgeving waarin de grieven van bepaalde fracties hebben geleid tot een burgeroorlog; dit kan zowel de staat als de samenleving helpen in de zeer moeilijke overgang van oorlog naar vrede, van een ontwrichte naar een functionele staat.

Gerichte inspanningen moeten worden geleverd om de oorzaken van de problemen bloot te leggen, die vaak te maken hebben met etnische dominantie, onrecht, ongelijkheid of endemische politieke corruptie. In dit verband is de versterking van de deskundigheid en het verhogen van het beschikbare budget vaak een sleutel tot het uitbouwen van solide democratische instellingen; evenals de institutionalisering van de prikkels voor het nastreven van het algemeen belang binnen de staatsinstellingen, in plaats van een systeem dat toelaat dat de belangen van individuen en hun gezinnen, netwerken van cliëntelisme, partijen of stammen vooropgesteld worden. Het verwerven van wederzijds vertrouwen tussen partijen is hierbij cruciaal.

Hoewel formele beleidsinstellingen fundamenteel zijn voor democratie-opbouw, is de ontwikkeling van een energiek en vrij maatschappelijk middenveld en van vrije media essentieel voor het bereiken van duurzame resultaten in het kader van vredesopbouw.

Bovendien biedt het faciliteren van een kader voor structurele dialogen tussen sleutelfiguren een garantie op het neerleggen van de wapens, of toch ten minste tijdelijk, en/of op het scheppen van allianties tussen groepen tegen diegenen die nog steeds geweld gebruiken.

Dit is echter het meest ideale scenario. *In de praktijk kunnen de uitdagingen talrijk zijn:*

- Een conflict kan langer aanhouden dan de nationale en internationale stakeholders voorspelden, en terwijl sommige groepen bereid zijn om van geweld naar politiek over te stappen, zien andere misschien meer nut in de voortzetting van de gevechten.
- De onenigheden tussen de verschillende groepen binnen de samenleving kunnen blijven hangen tijdens en na het conflict.
- De oorlogseconomie kan misschien ook veel moeilijker te ontmantelen blijken dan gedacht, vooral als de legale economie niet van begin af aan trekt, dat wil zeggen als het institutionele kader ontbreekt om de wet te verzekeren.
- En instellingen kunnen moeilijker op te bouwen blijken, zeker waar zij ook niet bestonden, of zwak waren, vóór het conflict.

➤ Welke rol speelt International IDEA nu bij de opbouw van democratie en vrede?

International IDEA werd 21 jaar geleden opgericht en is de enige intergouvernementele organisatie met het unieke mandaat om duurzame democratie wereldwijd te bevorderen. International IDEA ondersteunt democratie op een niet-prescriptieve en onpartijdige wijze. De

eigen inbreng van landen is belangrijk, ze moeten zelf het democratiseringsproces in de hand nemen. We leggen het zwaartepunt bij democratische instellingen en processen, en op gelijke participatie en vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in politiek en in besluitvorming.

International IDEA doet dit via het verstrekken van vergelijkende kennisbronnen, voortkomend uit onderzoek en ervaringen, via de ondersteuning van democratische hervormingsprocessen en via het analyseren van politieke ontwikkelingen en via deelname aan beleidsdebatten. International IDEA produceert vergelijkende kennisbronnen in drie grote expertisedomeinen: electorale processen, constitution building, politieke participatie en vertegenwoordiging en democratie en ontwikkeling en drie horizontale werkdomeinen: gendergelijkheid, diversiteit en conflict en veiligheid. Ik licht enkele punten kort toe:

International IDEA streeft eerlijke verkiezingen en integere, duurzame verkiezingsprocessen na, vermits dit de basiselementen zijn van duurzame vrede. Een succesvolle tool die International IDEA ontwikkelde is de “Electoral Risk Management Tool”, dat via een mapping systeem alle veiligheidsrisico’s tijdens een electorale cyclus moet indijken. Recent onderzoeken we ook hoe de timing van verkiezingen een democratie kunnen beïnvloeden. Het bestaan van eerlijke verkiezingen alleen volstaat niet op zich om een rechtvaardig systeem te hebben, maar de afwezigheid ervan verergert in de regel bestaande conflicten. Een rechtvaardig kiessysteem is een voorwaarde voor democratische legitimiteit en voor de geloofwaardigheid en stabiliteit van een politiek systeem.

International IDEA heeft een gereputeerd constitution-building programma, dat vergelijkende kennis en technische bijstand levert aan nieuwe staten of landen in transitie over hoe men robuuste en inclusieve fundamenten legt voor de rechtstaat, vaak na conflict. Zo hebben wij recent steun geleverd bij de grondwetsherziening in Nepal. Grondwetgevende processen spelen vaak een cruciale rol in het oplossen van territoriale twisten, bijvoorbeeld in de vorm van federalisme of decentralisatie. Wij hebben door ervaring vastgesteld dat de graad van

exclusiviteit van het grondwetgevend proces bij de totstandkoming van een nieuwe grondwet even belangrijk is als de inhoud van de grondwet zelf.

Het programma Politieke Partijen en Vertegenwoordiging van International IDEA steunt de versterking van politieke partijen en hun programmatorische capaciteit, zowel in niet-conflict als in post-conflict staten. We doen ook veel aan dialoogfacilitatie tussen politieke partijen, met oog op het vredevol kanaliseren van conflicten. International IDEA heeft ook grondig onderzoek verricht over de rol van geld in politiek, en over hoe men politieke processen kan vrijwaren van overheersing door illegale krachten zoals maffia en drugs kartels. We publiceerden onlangs een handboek met de goede praktijken in het kader van wetgevingen inzake politieke financiering.

- En tot slot, hoe kan Vlaanderen bijdragen aan vredesopbouw in de wereld?

Succesvolle internationale interventies bestaan zeker, kijk bijvoorbeeld naar Oost-Timor. Vlaanderen kan via flankerende activiteiten en programma's bijdragen aan de vredesopbouw door de nadruk te leggen op het uitbouwen van een inclusieve beleids capaciteit, beleidsinstellingen getekend door dialoog en inclusiviteit.

Zoals ik al eerder aangaf, moet men steeds voor ogen hebben dat men na een militair ingrijpen een handleiding moet kunnen aanreiken voor de heropbouw van de instellingen. Niet tegen de wil van de burgers in, maar een handleiding die rekening houdt met de politieke, culturele, etnische en historische realiteiten in het land. De mensen moeten geholpen worden om het land zo snel als mogelijk weer op te bouwen.

Vlaanderen kan een rol spelen door het delen van best practices met andere landen, en als mediator, bij subnationale conflicten: het maakt namelijk deel uit van een gelaagd en veeltalig land, dat de belangen erkent van de verschillende gemeenschappen. We hebben een cultuur van toewijding aan interne vrede, en aan het oplossen van conflicten via democratische procedures. Vlaanderen kan bijgevolg meerwaarde bieden door zijn voorgeschiedenis en

ervaring te delen met andere landen. Een soort “reservetroepen” leveren, bijvoorbeeld voor de facilitatie van dialoogprocessen, decentralisatieprocessen, conflictbeheersing en mediatie. In veel landen is het absoluut cruciaal om tot afspraken te komen tussen de voorheen strijdende partijen; men kan in dat opzicht faciliterend tussenkomen.

Meer algemeen is het ondersteunen van organisaties met ervaring en know-how (zowel gouvernementeel als niet-gouvernementeel, en zowel lokaal als internationaal) en het aanleveren van oplossingen van typische problemen waarmee kwetsbare landen en landen in conflict te kampen hebben zinvol. Deze organisaties kunnen bijdragen tot succesvolle politieke verzoeningsprocessen, en tot het bewerkstelligen van duurzame vrede.

Verder kan Vlaanderen nog bijdragen door:

- Te zorgen voor een betere integratie van conflict en kwetsbaarheid in beleidsvorming voor alle nationale, internationale of regionale fora waartoe Vlaanderen als deelstaat toegang heeft;
- Aandacht te geven aan lokale capaciteitsontwikkeling, om de oorzaken van conflicten beter aan te kunnen pakken.
- Gepaste middelen aan te wenden voor het behalen van de nieuwe duurzame ontwikkelingsdoelstellingen “Agenda 2030”, waarbij de nieuwe doelstelling 16 rond accountability en goed bestuur essentieel is voor vrede en veiligheid in de wereld. Vlaanderen kan ook helpen bij het “monitoren” of meten van de vooruitgang ten aanzien van de ontwikkelingsdoelstellingen: de VRIND - Vlaamse Regionale Indicatoren - kunnen een uitstekend instrument hiertoe zijn, binnen Vlaanderen maar in aangepaste vorm ook in het buitenland.

- |
- Bij te dragen tot een “country strategy” die verder kijkt dan de European Security Strategy en het Nieuwe Strategische Concept 2010 van de NAVO. Ook de EU doet dit, met een overkoepelende European Global Strategy die nog in 2016 goedgekeurd zou worden, met een vernieuwde aandacht voor de toepassing van de vijf vredes- en landenopbouw doelstellingen die in 2012 werden afgesproken binnen de OESO (DAC High Level Meeting):
 1. Het aanmoedigen van inclusieve beleidsoplossingen en politieke conflictresolutie;
 2. Het verhogen van de veiligheid van burgers;
 3. Het aanpakken van onrechtvaardigheden en het vergemakkelijken van de toegang tot justitie;
 4. De creatie van jobs en het verbeteren van levensomstandigheden;
 5. Het beheren van inkomen en het verbreden van de basis voor verantwoordelijke overheidsdiensten met oog op het voorkomen en managen van conflicten in derde landen;

Ik dank u voor uw volgehouden aandacht en kijk ernaar uit om met u van gedachten te wisselen.

4 Tine Soens, Vlaams volksvertegenwoordiger

Beste voorzitter en collega's,
Beste vrienden van het Vlaams Vredesinstituut,
Beste genodigden,

“Sinds kort steek ik de straat over als de zon schijnt,
en stap ik uit de schaduw om in de zon te stappen.”

Het is een citaat van acteur Marc Van Eeghem enkele jaren geleden in een krant, toen hij pas vernomen had dat hij ernstig ziek was. Ik heb dat prachtige zinnetje eigenlijk meteen opgeschreven. En tot vandaag hou ik die woorden dicht bij mij.

Sinds 1 mei schijnt de zon weer in het land. Sommigen steken met mij de straat over. Anderen blijven rechtdoor stappen, in de schaduw. Sommigen omdat ze niet willen, anderen omdat ze niet kunnen. Die woorden herinneren er mij aan dat het de moeite loont om te durven dromen van een vreedzame wereld. Dichtbij, maar ook ver weg. En die woorden herinneren er mij aan dat het de moeite loont om die droom proberen waar te maken. Noem me maar naïef, ik vind dat eigenlijk niet eens erg. Ik ben de jongste van dit parlement, op mijn leeftijd moet je zelfs nog wat naïef zijn.

“Het is aan ons om ervoor te zorgen dat onze samenleving er één blijft waar we trots op kunnen zijn”, zijn andere woorden. Woorden die de Franse auteur Stéphane Hessel schreef in zijn befaamde essay “Neem het niet!” Het pamflet verscheen in 2010, het jaar dat ik voor het eerst echt actief in de politiek stapte.

Verontwaardiging, dat is dan ook mijn absolute beweegreden om aan politiek te doen.

Uit die woorden haal ik het engagement om de wereld dichtbij en wat verder eerlijker en beter te maken. Want het is uiteraard altijd makkelijker om in de schaduw te blijven doorstappen en niet over te steken. Ik ben zelf jarenlang actief geweest binnen lokale afdelingen van 11.11.11 en Vredeseilanden. De vredesproblematiek is mij altijd na aan het hart gebleven. En ik krijg elke dag een uitgelezen kans om er binnen de muren van dit parlement iets aan te doen. Hoe bescheiden mijn bijdrage ook.

Collega's,

Voor vrede in de wereld is wat we hier doen, in de meeste gevallen een druppel op een hete plaat. Dat is waar, maar voor de mens die onder die druppel staat, is het wel een hele verfrissing. Dat is dan weer niet naïef, maar gewoon de realiteit. Want intussen is het geweld heel dichtbij gekomen. Op 22 maart was het zelfs dramatisch aanwezig in de stad waar we ons nu bevinden. Je partner 's ochtends vroeg een goeie werkdag wensen, vrienden uitzwaaien voor ze met vakantie gaan of zelfs maar de metro nemen naar je werk,... Sinds die dag is dat niet meer vanzelfsprekend. Is niets meer zoals het was.

Beste collega's,

Het Vlaams Vredesinstituut is niet aan de kant blijven staan. Het heeft de verdienste om zich ook in dat debat te mengen en zijn stem te laten gelden. En met reden. Terrorisme heeft de afgelopen jaren het maatschappelijk debat en onze samenleving gedomineerd. En ik vrees dat het dat helaas ook de volgende jaren zal doen. Het is dan ook onze taak als Vlaams parlement om onderzoek en analyses naar radicalisering, waar het Vredesinstituut zich al meer dan een jaar op toelegt, voluit te steunen. Om signalen op te vangen waar we niet naast kunnen kijken. Om dat pad als uitvalsweg voor sommige jongeren definitief te sluiten. Om uiteindelijk weer vanzelfsprekend te kunnen leven.

Vandaag is het buitenland dichterbij dan ooit tevoren. Niet alleen door terreur, maar ook door de miljoenen mensen die op de vlucht zijn. Rond de spreekwoordelijke kerktoren blijven hangen, is niet langer een optie. Om te werken aan een meer vredevolle samenleving, dichtbij

en ver weg, is het nodig vredesvraagstukken ten gronde te analyseren en, na een open debat, de maatregelen te nemen binnen de bevoegdheid die we in dit parlement hebben.

Al 10 jaar verzamelt het team van directeur Tomas Baum essentiële informatie, zet het eigen kwalitatief onderzoek op, en informeert het het brede publiek. De verslagen en adviezen van het Vredesinstituut zijn een onuitputtelijke bron van informatie en inspiratie voor het parlementaire werk. Van zowel oppositie als meerderheid.

Bijvoorbeeld rond wapenhandel, één van de belangrijkste instrumenten van het Vlaamse buitenlandse beleid. Zo niet het belangrijkste. Aan de manier waarop Vlaanderen met deze bevoegdheid omgaat, meet men af of we een partner zijn met zin voor verantwoordelijkheid of niet, of we het echt menen met vrede en mensenrechten. Een transparante politiek op het vlak van wapenproductie, wapenhandel en wapenbeheersing, is sinds zijn ontstaan één van de belangrijkste doelstellingen van het Vredesinstituut. En wij als parlement moeten daarin de belangrijkste partner zijn.

Zo heeft het huidige decreet rond wapenhandel zijn verdiensten, maar biedt voor een aantal problemen geen sluitende oplossing. Daarom werken we in de commissie en daarbuiten samen aan een sterk wapenhandeldecreet. Iedereen is het er over eens, dat dat nodig is. Maar met adviezen van het Vredesinstituut in de hand, wordt er ook al eens stevig gedebatteerd. Zo was er de discussie over vliegtuigen, die, al dan niet volgepropt met wapens, van Oostende naar Libië vertrokken. De minister-president heeft dit probleem erkend en zich geëngageerd om daar een oplossing voor te vinden. En gelukkig vond hij die in een advies van het Vredesinstituut om de doorvoer van wapens te herbekijken. Dat kan ik alleen maar toejuichen en het wijst nog maar eens op de belangrijke toegevoegde waarde die het instituut biedt rond die problematiek.

Beste genodigden,

De afgelopen 10 jaar is het Vredesinstituut erin geslaagd zich op de Vlaamse politieke kaart te zetten en actuele thema's met een verfrissende blik te benaderen. Ook onlangs nog. Zo is één van de boeiendste discussies die we de afgelopen maanden hebben gevoerd, ongetwijfeld die over de mogelijkheid om als Vlaanderen een wapenembargo op te leggen. In dit geval aan Saoedi-Arabië. Een technische, maar eigenlijk vooral een ethische discussie. Een ethische discussie die alles wat het Vlaamse buitenlandbeleid na aan het hart ligt combineert: vrede, mensenrechten, maar ook economische belangen.

Mijn standpunt daarin is duidelijk: Er moet een duidelijke lijst met landen komen waar Vlaanderen niet langer militair materiaal naartoe stuurt. De minister-president zit daar "nog niet" op één lijn met mij. Maar ook dat debat stimuleert en voedt het Vredesinstituut, met de juiste reflecties en nuttige adviezen. Ook daarvoor wil ik Tomas Baum en zijn ploeg bedanken.

Beste voorzitter en collega's,

Beste vrienden van het Vlaams Vredesinstituut,

Beste genodigden,

Toen de oprichting van het Vlaams Vredesinstituut in ditzelfde parlement gestemd werd, kreeg het van meet af aan belangrijke taken, met een adviesbevoegdheid over vredesvraagstukken en een jaarlijks verslag over de Vlaamse wapenhandel. Hier, in dit halfroed, wordt dan met de Vlaamse Regering hierover stevig gedebatteerd. Nu tien jaar later, kunnen we één zaak met zekerheid zeggen. Met name dat het Vlaams Vredesinstituut zijn belangrijkste doelstelling heeft gehaald. En dat is ervoor zorgen dat Vlaanderen ten allen tijden een transparante politiek op het vlak van wapenproductie, wapenhandel en wapenbeheersing nastreeft. De mate waarin Vlaanderen dat streefdoel najaagt om die transparantie in de realiteit om te zetten, zal in grote mate bepalen of het niet alleen bij woorden en dromen blijft. Het zal in grote mate bepalen of Vlaanderen ook de straat oversteekt en bewust de zon opzoekt. Het zal in grote mate bepalen of onze samenleving er één blijft waar we trots op kunnen zijn.

Ik dank u.

5 **Minister-President Geert Bourgeois, door zijn kabinetschef Mark Andries**

Mijnheer de voorzitter van het Vlaams Parlement,

Mijnheer de secretaris-generaal van IDEA,

Mevrouw de voorzitter en mijnheer de directeur van het Vlaams Vredesinstituut, Collega's uit het Vlaams Parlement,

Geachte genodigden,

De laatste spreker zijn in een rij van spraakmakende en welbespraakte dames en heren heeft één voordeel: je vormt op een goedgevulde woensdagmiddag nog de enige barrière tussen degenen die toe zijn aan een borrel en de innerlijke mens willen versterken. Maar wees gerust: ik zal die machtspositie niet misbruiken en zal het in dit gezelschap - om de lieve vrede te bewaren en conflicten te voorkomen - kort en bondig houden.

Vrede en veiligheid liggen ons allemaal na aan het hart, maar de tegenpool ervan, gewapend conflict en humanitair leed, waren tot voor kort een realiteit die zich ver van ons afspeelde.

-Het bevroren conflict in Oekraïne, de aanslagen in Brussel en Zaventem, - het fenomeen van de Syriëstrijders - en de vluchtelingencrisis hebben deze realiteit plots voor ieder van ons een stuk dichterbij huis gebracht. Voor het Vredesinstituut is de koppeling tussen Vlaanderen en het beleid dat we hier voeren en het vaak turbulente wereldgebeuren, altijd al vanzelfsprekend geweest. Alleen daarom al was het een goede beslissing van het Vlaams Parlement toen het 12 jaar geleden deze instelling heeft opgericht.

Ik wil wat dieper ingaan op twee initiatieven die de komende maanden voort zullen worden uitgewerkt. Op de eerste plaats heb ik onderzocht op welke manier er gevolg kan worden gegeven aan het rapport "*Vredesopbouw en conflictpreventie in het Vlaamse buitenlandbeleid: een blauwdruk voor de inzet van expertise*" dat het Vredesinstituut in september vorig jaar publiceerde.

Dit rapport brengt de academische kennis en ervaring bij de Vlaamse universiteiten inzake conflictpreventie en vredesopbouw helder in kaart.

Op basis van een grondige analyse heeft auteur Didier Verbruggen de opties opgesomd die de Vlaamse overheid heeft om de beschikbare kennis en ervaring in medische zorg, -psychosociale zorg -en bestuurlijke transitie beter te valoriseren in het buitenlands beleid. De aandacht voor vredesopbouw en conflictpreventie in het Vlaams buitenlands beleid is niet nieuw. Zo werden in de regeerperiode 2004-2009 vredesbevorderende activiteiten gefinancierd in het voormalige Joegoslavië en in Israël/Palestina. Recenter waren we ook via de OESO en de Raad van Europa actief in Oekraïne en de Raad van Europa. En zoals ik onlangs ook hier in het Vlaams Parlement nog bevestigde tijdens de eerste staten-generaal van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, onderschrijven we de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties. Daarbij gaat SDG 16 over het bevorderen van vreedzame, rechtvaardige en inclusieve samenlevingen.

In lijn met een van de opties uit het rapport wil ik daarom in de toekomst het in kaart gebrachte Vlaamse expertisenetwerk inzetten voor projectmatige interventies in het buitenland. In de huidige budgettaire context is dat voor een kleine deelstaat als Vlaanderen uiteraard slechts realiseerbaar als we die inzet geografisch en thematisch focussen. Tot het eind van deze regeerperiode wil ik op de begroting buitenlands beleid hiervoor een jaarlijks bedrag van 150.000 euro reserveren.

Zoals u weet, bracht ik onlangs een officieel bezoek aan Koerdistan. Dit gebied aan de frontlinie met ISIS is een toevluchtsoord geworden voor 1,8 miljoen vluchtelingen en ontheemden uit Syrië en de rest van Irak, waarvan velen enorm traumatische ervaringen hebben opgedaan. Denk maar aan de Yezidi-vrouwen en -meisjes die konden ontsnappen aan de ISIS-beulen, die hen op een beestachtige wijze behandelden en verkrachtten. Tijdens ons verblijf in Erbil had mijn delegatie de kans om in gesprek te gaan met een aantal Koerdische academici die in de stad Dohuk een centrum voor traumabehandeling willen opzetten. In dat centrum kunnen deze

vrouwen, maar ook andere slachtoffers, op een duurzame wijze behandeld worden. Dat centrum krijgt al steun van het Duitse bondsland Baden-Württemberg, maar de noden blijven groot en er is zeker nog ruimte voor bijkomende ondersteuning vanuit Vlaanderen. Ik heb aan mijn Departement internationaal Vlaanderen gevraagd om voor de zomer een concreet projectvoorstel uit te werken, met inzet van Vlaamse expertise. Dit zou een eerste praktische uitwerking zijn van het rapport van Didier Verbruggen. Daarnaast hoop ik dat het Vredesinstituut ook in de toekomst vredesopbouw en conflictpreventie blijft behartigen en concrete aanbevelingen formuleert voor het Vlaams buitenlands beleid.

Het tweede initiatief dat ik vandaag onder de aandacht wil brengen is de optimalisatie van het Wapenhandeldecreet. De Vlaamse volksvertegenwoordigers weten dat ik veel belang hecht aan transparantie op het vlak van de toegekende en geweigerde vergunningen voor uitvoer of doorvoer van strategische goederen. De twee jaarverslagen die ik al aan het Vlaams Parlement heb voorgelegd, zijn gedetailleerder dan voorheen gebruikelijk was, en bevatten ook meer informatie dan het Wapenhandeldecreet in artikel 50 vereist. Het gaat daarbij in de eerste plaats om de vermelding van weigeringscriteria, -niet enkel bij geweigerde vergunningen - maar ook bij negatieve voorlopige adviezen. Onder meer deze nieuwe praktijk wil ik graag verankeren bij de optimalisatie van het decreet. Door maandelijks op de website van het Departement internationaal Vlaanderen een verslag te publiceren, kunnen parlementsleden bij de uitoefening van hun controlerecht ook korter op de bal spelen.

Het Wapenhandeldecreet gaat uit van een evenwichtige en verantwoorde afweging -van ethische, economische en veiligheidselementen, met een strikt respect voor de Europese criteria. Dit gebeurt op basis van een grondig onderzoek van elke aanvraag, en ik heb er dan ook geen enkel probleem mee om hier in dit parlement en ten aanzien van de publieke opinie mijn weigerings- of goedkeuringsbeslissingen te verdedigen. Wie pleit voor transparantie zal in mij dus zeker een medestander vinden.

De versterking van de transparantie is slechts één van de elementen in de optimalisatie-oefening van het Wapenhandeldecreet, naast onder meer de toepassingsmodaliteiten van de vangnetcontrole, doorvoer met en zonder overlading in Vlaanderen, controle op het eindgebruik en de handhaving van het decreet. We zullen nog uitgebreid de kans hebben om in het Vlaams Parlement daarover in debat te gaan. Ook de kennis en ervaring van het Vredesinstituut zullen daarbij cruciaal zijn. Maar u kunt al beginnen om bij een hapje en een drankje al eens informeel onderling van gedachten te wisselen over alles wat vanmiddag aan bod is gekomen. Ik dank het Vlaams Vredesinstituut en wens het een vruchtbaar werkjaar en nog vele jaarverslagen toe.